

Prof.Dr.Şinasi Aydemir
KTÜ.Müh.Mim.Fak.,Mimarlık Bölümü
Şehircilik Anabilim Dalı,61080 TRABZON

5 Haziran 1991

DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ:

GELİŞMENİN BEDELİ ÇEVRE SORUNLARIMIDIR:KÜLTÜR VARLIKLARI NASIL KORUNUR ?.

Dünya Çevre Günü dolayısıyla her yıl çeşitli etkinliklerle çevre konusu gündemde tutulmaya çalışılmaktadır.

Çevre,öyle yılda bir kez hatırlanacak,üzerinde söyleşiler yapılacak bir konudur?.Çevre Günü etkinliklerine konu olan çevre sorunları nelerdir,nereden kaynaklanmaktadır ve bu kaynakların gücü ve önemi nedir?.

Çevre sorunları yerkürenin heryerinde aynı türdenmidir,farklılıklar nelerdir? Bu tür soruları çoğaltabiliriz ve çevre sorunlarını da ayrıntılandırabiliriz.Hemen herkesin genel kültür dağarcığında çevre sorunlarının kaynağının ,gelişme ve gelişmenin biçim ve hızından kaynaklandığı görüşü vardır.

Dünyamız çevre sorunlarını endüstri devrimi ile birlikte tanımaya başlamıştır ve bilinen ilk örneklerden birisi İngiltere'de Manchester kentinde görülen kötü çevre koşulları nedeniyle ortaya çıkan salgın hastalıklardır.Bu salgının ardından hemen Toplum sağlığı yasası çıkartılmış ve kentlerin sağlıklılaştırılması yolunda ilk yasal düzenlemeler getirilmiştir.

Gelişme-kalkırma kavramları az farkla eş anlamlıdır.Toplumların zaman içinde belirli bir refah düzeyinden daha üst düzeye geçişi olarak tanımlanan bir süreçtir.Her ülkedeki nüfusun sektörler arası dağılımında işgücünün endüstri ve hizmetler ve yeni sektörler arasında sonuncular lehine bir yığılma olarak tanımlanmaktadır.

Gelişmenin lokomotifinin endüstri olduğu bilinmektedir.Ne kadar endüstrileşme olursa o kadar istihdam,o oranda gelir artışı ve refaha ulaşılabileceği açıktır.Ancak,nasıl bir endüstrileşme , nerede endüstrileşileceği-yer seçimi-önemlidir.Günümüzde endüstrileşme için hammadde kaynaklarına yakınlık eskisi kadar önemli değildir.Bu nedenle,örneğin çevreyi tahrip eden türden ağır sanayiler gelişmiş ülkelerce-ileri batı ülkeleri- rağbet edilen sanayi türleri olmaktan çıkmış durumdadır.Artık hangi batı ülkesinin endüstrinin hangi alanında uzmanlaşacağı az çok belirlenmiş durumdadır.Servan Schreiber'in 1960 lar sonrasındaki 'Amerika Meydan Okuyor' adlı yapıtı ile belirtilmeye çalışılmıştı ve o gün söylenenlerin hemen hepsi bugün gerçekleşmiş bulunmaktadır. Ağır sanayi ve hammadde bağımlı sanayiler gelişmekte olan ülkelere bırakılmıştır Schreiber'e göre.

Bu noktada gelişmiş -gelişmemiş/gelişen ülkelerin gelişme stratejileri gündeme gelmektedir.Gelişmede izlenen stratejilerde büyük ölçüde,çevre sorunlarının boyutunu ve türünü belirlemektedir.

Gelişmenin bedeli işte bu tür çevre sorunlarıdır.Genel olarak bakıldığında,bu tür çevre sorunlarının bir bölümü gelişmiş ülkeler tarafından gelişmemiş ülkelere çeşitli yollarla transfer edilebilmektedir.Bunlara örnek ,gelişmekte olan ülkelere eski üretim teknolojilerini satmak, transfer etmek şeklindeki tutumdur.Gelişmekte olan ülkelerle,ülkemizin endüstrileşme yolunda teknoloji transfer ederken bu yönden duyarlı olmaları gerekir.Endüstrileşme uğruna eski teknolojilerle yola çıkmak,örneğin çimento fabrikaları,çelik ve döküm sanayileri,kömüre dayalı enerji üretimi,kimyasal üretim teknolojilerinin çevreye en az zarar verendilerini seçmeye özen göstermek gerekir.Bu konuda ilk yatırım maliyetlerinin düşük tutulması yolundaki görüş,bunların sonradan ortaya çıkaracakları.önlenmesi olanaksız zararları dikkate alındığında hiçte ekonomik olmayabilir.Doğaya zarar verdikten sonra,yapılan zararı karşılayamama olasılığı her zaman için vardır.

Sanayi ülkelerinin büyük başağrısı asit yağmurlarıdır.Kanada da Amerikadan esen rüzgarların getirdiği yağmurlarla 14000 göl ölü hale gelmiş bulunmaktadır ve önlem alınmazsa bu sayının 40000 ne çıkacağı tahmin edilmektedir.İsveç,Norveç ve Finlandiya ise Almanya ve İngiltere'den gelen asit yağmurlarının etkisi altındadır.Almanya içinde asit yağmurları ile etkilenen alanlarda 1982-86 arısında %44 artış göstermiştir.Bu tür asit yağmuru etkisini Yarımca petro kimya tesislerinin bulunduğu İzmit körfezi çevresinde de görmekteyiz.Murgul,Erğani,Yatağan, Elbistan ülkemizdeki diğer örneklerdir.

Şimdilik bir sorun yok,hele etkilemeye başlayalım,önlemleri o zaman düşünüyoruz görüşü artık terk edilmelidir.

Gelişmenin endüstrileşmeden geçtiğini,bunun etkilerini çevremizde,kentlerimizde görmekteyiz.Aşırı büyüyen,yogunlaşan ve kalabalıklaşan kentlerimizde çarpık gelişmeden paylarını almaktadır. Buna birde toplumun ve yönetimlerin gerekli duyarlılığı göstermediği durumlar eklenince yaşam çevresi dediğimiz kentlerimizde çevre sorunlarının giderek artması kaçınılmazdır. Ülkemizde,günde kişi başına 0.7kg.çöp üretilmektedir,ve çöp pek çok kent yönetimi için başlıbaşına bir sorundur.

Özetle,gelişmenin bir bedeli vardır,bu bedeli belirli bir düzeyde tutmanın yolları aranmalıdır. Endüstriyel kirlilik,trafik kamaşası ve kirletmesi,atıkların yönetimi ve bunların doğal ve yapay çevreye etkileri ödenmesi gereken bedellerdir.Ancak ne büyüklükte bir bedel ödeneceğini önceden iyice hesaplamak,etki analizleri yapmak,firma ölçeğinden toplum ölçeğinde sorunları ele almak ve her koşul altında toplum yararını gözetmekle bu bedel en az düzeyde tutulabilir.

Gelişmenin bedeli olarak gördüğümüz çevre sorunlarının bir bölümü etkilerini doğal mirasımız üzerinde,bir bölümü de kültürel mirasımız üzerinde göstermektedir.Bunun önlemlerinin alınması için kalkırma planlarında politikalar getirilmektedir.Altıncı planda da bu politikalara şöyle yer verilmektedir:

.Doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunmasına gerekli öncelik verilecek,belirli sahaların korunmaya alınarak turizme açılması teşvik edilecektir,

.Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesinde,beşeri ve doğal kaynakların israfının önlenmesi ve çevrenin korunması esas alınacaktır,

.İnsan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak,sürekli bir ekonomik kalkırmaya imkan verecek şekilde doğal kaynakların yönetimi ni sağlamak ve gelecek nesillere insana yakaşır bir doğal,fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel ilkedir,

.Muhtemel çevre bozulmaları önceden tahmin edilerek gerekli tedbirler kirlilik meydana gelmeden alınacaktır,

.Çevre bilinci yaygınlaştırılacak,bütün planlama aşamalarında çevre boyutu gözönünde tutulacaktır.İmar yasası,çevresel etkilerin boyutu gözönünde tutularak yeniden gözden geçirilecektir.

.Hertürlü yerleşme kademelerinde fiziki planlara uyulacak,bu planlarda,tarihi,kültürel,ve doğal değerlerin korunması ve mevcut şehir yoğunluğunun artırılmaması esas alınacaktır.

Altıncı plandan aldığımız bu politikalar üst düzeyde,kültürel mirasın ve bunların içinde yer aldığı çevrenin korunması için neler yapılması gerektiğini göstermektedir.

KÜLTÜR VARLIKLARI NEDEN KORUNMALIDIR?

.Kültür varlıklarının bir bölümünün bugünkü kuşaklar için sürekli kullanılabilir bir kaynak olmaları,

.Seçkin ve özgün olma değeri taşımaları,

.Çağdaş toplumların gelecek kuşaklara bu mimarısı devretme sorumluluğu taşımaları dolayısıyla kültür varlıkları korunmalıdır.John Ruskin'e göre bu mirasa dokunmaya hakkımız yoktur.Onlar bizim degildir,onları inşa edenlere aittirler ve kismende bizden sonraki kuşaklara aittirler.William Morris'e görede eski yapılar sadece bize ait degildir,atalarımıza ve gelecek kuşaklara da aittir,eğer onları yanlış kullanmassak.

Bunların dışında kent kültürünün gelişmesi,kentli,kentsel değerlersisteminin sağlanması için de kültürel mirasın korunması gereklidir.Kent kültürünün oluşmasında,çeşitli kültürel mirası önce inşa etmek(daha önce inşa edilenleri koruyarak) sosyal ve kültürel çevremizi biçimlendirmek önemlidir.Churchil'in dediği gibi 'biz binalarımızı biçimlendiririz,sonrada onlar bizi biçimlendirir!Kent kültürünün sürekliliği ancak bu yolla sağlanabilir.

KÜLTÜR VARLIKLARINI NASIL KORUYABİLİRİZ:YENİLEME-KORUMA

Eskiyen yapıların-eskiyenin-yerine yenisinin konmasına yenileme denilmektedir.Bunun hangi koşullarda yapılabileceği belirlemek için fiziksel ve ekonomik değerlendirmeye gerek vardır.Koruma ise yenilemenin özel halidir.Bunuda aşağıdaki yollarla yapabiliriz:

.Eskimeyi önmele(dolaylı koruma).iyi bir bakım programı ve çevre kirlenmesi denetimi çerçevesinde,

.Muhafaza etme(koruma).Mevcut durumda koruma ve daha fazla çöküntüden-yıpranmadan koruma.

.Sağlamlaştırma(doğrudan koruma).Destekleyici malzeme uygulayarak sürekli dayanıklılığı sağlama ve bütünlüğü koruma,

.İyileştirme(restorasyon).Özgün fikri sağlamlaştırma,canlandırma.

.Sağlıklaştırma

.Yeniden inşa etme(restitüsyon).Eskiye taklit ederek yeniden yapma .